

Új könyvek.

Protestáns iskoladrámák. Kiadta Bernáth Lajos. Budapest, 1903. Franklin-Társulat, 410 lap. Ára 4 kor. (Heinrich G., Régi Magyar Könyvtár XXI.) E kötet tizennégy iskoladrámát foglal magában, melynek protestáns szerzőktől protestáns iskolák növendékei számára készültek és protestáns tanintézetekben előadatnak. Komolyak és tréfások, néha csintalanok, sokszor igazi költői részletekkel, művelődéstörténeti szempontból mindig érdekesek és tanulmányosak. Eddigelé ismeretlenek voltak, most lényegesen új világitásba helyezik a magyar iskoladráma történetét, melyet a kiadó 41 lapra terjedő beható és értékes bevezetésben külön tárgyal. Kimutatja, hogy a színi előadások a protestáns iskolákban folytonosak a XVI-ik század közepétől egészen a XIX-ik század elejéig; hogy az előadások nyelve (a latin mellett) a magyar volt; hogy ez a magyar iskoladráma kétségtelenül a németek hatása alatt jött létre, de már korán magán hordja a magyar nemzeti szellem bélyegét. Ily szempontból az iskoladráma fontos részlete és ága a magyar irodalomtörténetnek és megérdemli a nagyobb közönség figyelmét is. Bernáth kötete eddigelé e téren a legfontosabb gyűjtemény, mely a magyar iskoladráma körül elterjedt helytelen vagy legalább ferde nézeteket helyre fogja igazítani.

Kazinczy Ferencz: *Tövisek és Virágok.* Kiadta Balassa József. Budapest, 1903. Franklin-Társulat, 101 lap. Ára 1 kor. (Heinrich G., Régi Magyar Könyvtár XX.) A magyar nyelvújítás történetében fontos mozzanat Kazinczy Ferencznek ez epigrammgyűjteménye, melyben a korabeli irodalomnak egész állapota és eltérő irányai visszatükröződnek. De nemcsak irodalomtörténeti, hanem aesthetikai szempontból is igen értékes e kötet, mert Kazinczy epigrammái méltán állíthatók a Goethe-Schiller-féle híres Xeniaiák mellé, melyeknek hatása alatt létrejöttek. Balassa a terjedelmes bevezetésben érdekesen írja meg ez epigrammák történetét, a jegyzetekben pedig nagy tudással összehord mindent, a mi helyes fölfogásukat elősegíti és rejtett érzéseikat megfejt. Nagyon emeli e kiadás értékét a függelék, a hol Kazinczy rendkívül érdekes bevezetését a „Tövisek és Virágok“ tervezett második kiadásához és a kortársaknak legfontosabb bírálatait (Kis János-, Rummy Károly- és Szemere Páltól) vesszük. Az egész kötet ilyformán irodalomtörténetünk egyik nevezetes mozzanatának minden oldalú rajza, mely egyúttal lehetővé teszi, hogy a mai olvasó önálló ítéletet alkothasson magának úgy Kazinczy Ferencznek és barátjainak, mint ellenfeleinek álláspontjáról.

A magyar királyság első századával és Kálmán uralkodásával foglalkozik Acsády „A magyar birodalom története” című művének most megjelent 5. és 6. füzete. Mint az előbbi füzetekben, úgy ezekben is a nemzet kialakulásának belső történetére, a szociális és közgazdasági mozzanatokra helyezi a fókuszot. Élesen kidomborodik benne Szent László és Kálmán uralkodói munkájának jelentősége. Kimutatja, hogy az első királyok böles és minden ízében magyar politikája mint csoportosította a magyarság minden rétegét a trón köré, mint egyesültek a magyar állameszmében a nép legkülönbözőbb elemei. Örömmel dolgozott az egész nemzet királya oldalán és aránylag nagyon rövid idő alatt óriási haladást tett az anyagi jólét és polgárosodás terén. László már nemcsak nemzeti, hanem messzeszárnyaló birodalmi politikát követett. A kicsiny Magyarországot tengeri állammá tette. Politikáját követte Kálmán is. Horvátország a magyar állam alkatrésze lett. És a nagyszerű külpolitika mellett milyen óriási munkát fejtettek ki ezek a dicső királyaink a belső kormányzás terén. Mi mindent észrevett éles szemük és mi mindenre talált orvosságot böleseségük. A pénzveréstől, az országútak építésétől kezdve, a jogélet megszilárdításáig, a kereskedelem fellendítéséig, a katonaság szaporításától az adóztatás igazságosabbá tételéig minden olyan mozzanatra kiterjedt figyelmük, a mi a nemzet belső és külső megerősítésére befolyhatott. Alattuk domborodik ki a magyar társadalom, a magyar gazdasági élet, a papságnak az a fontos nemzeti munkája, melyet a megállapodás, a megszilárdulás ez első idejében végzett.

Az **„Olcso könyvtár”** legutolsó három füzete ismét a legújabbak közül való. A kik szeretik a kalandos történeteket, melyek exotikus vidékre vezetik az olvasót, bizonyára szívesen veszik a „Halket Péter közkatona esetét”, melyet Schreiner Olivia írt (1253—1254. szám) és *Haraszi Gyuláné Récsy Jolán* fordított. A történet Dél-Afrikában játszik, a Mashonalandben s érdekességét csak növeli az a környezet, melyben a szegény, jószívű és becsületes katona tragédiája lejátsszódik. Derék, emberszerető lelke veszti el ezt az egyszerű embert, a ki éppen akkor, mikor a terhes szolgálatától már szabadúlna és nyugodt polgári életet kezdhetne, megszán egy szerencsétlen négert és szabadon bocsátja, elvagdossa bilincseit... s aztán az erre támadt zajban agyonlövi magát. Egyszerűbb és meghatóbb történetet rég nem olvastunk; hatást vadászó eszközök, izgató bonyodalom nélkül, csak az igazság közvetlen művészetének az ereje az, mely az első naptól az utolsóig leköti az olvasó minden figyelmét és érzelmét. A kettős füzet ára 40 fillér.

A következő füzetben „Barabás Miklós emlékiratait” adja közre Kézdí Kovács László, a festő (1255—1258. szám). A most öt éve elhalt és tisztos kort ért művész több év folyamán, szórva-nyosan írta össze emlékeit, úgy a mint az egyes mozzanatok eszébe

jutottak. Talán ez az oka, hogy jegyzeteiben az események nem folynak teljes időrendben egymásután, de viszont a megfigyelései olyan érdekesek és azok az apró képek, melyeket korának rohamosan torlódo eseményeiből ki-kiragad, oly vonzó, hogy nagyon is megérdemlik a közzétételt. Barabás, a ki a magyar festészetnek egyik úttörő apostola volt, emlékiratai első részben érdekes képét adja küzdelmes ifjúságának s a századeleji erdélyi közművelődési állapotoknak, megismertet egész sereg akkor élt notabilitással, majd leírja bécsi, bukaresti és olaszországi művész vándorlásait, melyeket gyakran humoros epizódokkal fűszerez. A harminczas évek elején visszatér a hazába, sőt 1836-ban véglegesen Pesten telepedik meg. Leírja a 38-as árvíz borzalmait, később pedig megemlékszik a szabadságharcz eseményeiről. Ettől kezdve a jegyzetei már hézagossabbak, de a mi nevezetesebb történt életében, arról a későbbi évekből is beszámol. Ilyen pedig igen sok történt vele, mert a nemzeti újjászületés nagy alakjait és összes szereplőit mind a Barabás művészete örökölte meg a későbbi idők számára s e nagy alakokkal lépten-nyomon találkozunk emlékirataiban is. Maga a mód, a hogy Barabás a vele történt eseményeket s élete folyását elmondja, föltöte vonzó és érdekes. Vonzó és kedves olvasmány ez a négy számra terjedő vastag fűzet; ára 80 fillér.

Arany Lászlónak „A magyar politikai költészetéről“ írt értekezése akadémiai székfoglaló volt 1873-ban (1259—1260. szám). Igen becses ez a maga nemében szinte egyetlen ily tárgyú tanulmány, mely vázlatosan ugyan, de mégis eléggé világosan és pontosan tünteti föl, hogy mily pontokon érintkezett hazai költészetünk a nemzet politikai történelmével, miben hatottak eszméik egymásra s miként fejlődtek költőink e hatás alatt. A nagy föladatot ily szűk keretben szinte lehetetlen volt megoldani, mert a hazafiság eszméje s a nemzet érzelmeinek kifejezése többnyire összeforr a magyar költészetnek csaknem egész történetével: de azért Aranynak ez a tanulmánya csaknem megközelíti a lehetetlen megvalósítását. Irodalmunk legrégebb kezdeteitől fogva nyomról-nyomra követi és kimutatja a politikai líra hangjait költészetünkben, a melyre legalább politikai vonatkozású nyilatkozásaiban, igazán ráillik a népdal szava, hogy: „Szomorú a magyar nóta, háromszáz esztendő óta“. . . . Most már még csak nem is szomorú, mert ez idő szerint nincs politikai költészetünk, csak vezércikkeink vannak; — a minthogy általában költészetünk se igen van, csak a tárczabeszélyeknek vagyunk bőviben. S nem vált be Arany László jóslata, hogy „a társadalmi osztályok, elvek, pártok, igények, érdekek egymás közötti élesebb versengése új eszméket visz a küzdelem terére“... mert az „élesebb versengés“, sőt az agyarkodás ugyan megvan, de a költészet helyére a legsivárabb, legönzöbbs próza tolakodott. A kettős fűzet ára különben 40 fillér.